СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

KreativEU
Knowledge & Creativity European University

Международна научно-практическа конференция

90 години дарителство, знание, иновации и устойчиво развитие в СА „Д. А. Ценов" – Свищов

Том II

5-7 ноември 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

90 ГОДИНИ ДАРИТЕЛСТВО, ЗНАНИЕ, ИНОВАЦИИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В СА „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Свищов, 5-7 ноември 2026 г.

Посветена на 90 години от създаването на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ II

Международната научно-практическа конференция е организирана при изпълнение на Административен договор № КП-06-МНФ/23 от 18.08.2026 г. (BNSF-1.010-0023-C01) на Фонд „Научни изследвания“ при МОН по Процедура за подкрепа на международни научни форуми, провеждани в Република България

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2026

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Марин Маринов
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – председател
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Любчо Варамезов
Доц. д-р Маргарита Шопова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Драгомир Илиев
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Сергей Найденов
Доц. д-р Катя Личева
Проф. д-р Пенка Шишманова
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Михаил Чиприянов
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Теодора Филипова
Ст. преп. Елка Узунова
Ст. преп. д-р Радослав Николов

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Здравко Любенов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Атанас Атанасов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Красимира Славева
Гл. ас. д-р Асен Божиков
Ст. преп. д-р Венцислав Диков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Атанас Атанасов – *председател*
Проф. д-р Светослав Илийчовски
Проф. д-р Красимир Шишманов
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Танер Исмаилов
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Елена Йорданова
Доц. д-р Любка Илиева
Доц. д-р Валентин Милинов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Зорница Петкова

Публикуваните материали са рецензирани по метода на двойно сляпо рецензиране. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете. Фонд „Научни изследвания“ не носи отговорност за съдържанието на докладите, представени на научния форум, както и за съдържанието на рекламните и други материали за него.

ISBN 978-954-23-2688-5 (print)
ISBN 978-954-23-2689-2 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

90 YEARS OF CHARITY, KNOWLEDGE, INNOVATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS - SVISHTOV

Svishtov, 5th - 7th November 2026

Dedicated to the 90th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME II

The International Scientific and Practical Conference was organized in the implementation of Administrative Contract № КП-06-МНФ/23 of August 18, 2026 (BNSF-1.010-0023-C01), awarded by the Bulgarian National Science Fund at the Ministry of Education and Science under the Procedure for Support of International Scientific Forums Held in the Republic of Bulgaria

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2026

PROGRAM COMMITTEE
Assoc. Prof. Marin Marinov, PhD
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Prof. Bozhidar Bozhinov, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Margarita Shopova, PhD
Assoc. Prof. Vanya Grigorova, PhD
Assoc. Prof. Rumen Jerusalemov, PhD
Assoc. Prof. Plamen Yordanov, PhD
Assoc. Prof. Dragomir Iliev, PhD
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Katya Licheva, PhD
Prof. Penka Shishmanova, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Plamen Petkov, PhD
Assoc. Prof. Pepa Stoykova, PhD
Assoc. Prof. Mihail Chipriyanov, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Teodora Filipova, PhD
Senior Lecturer Elka Uzunova
Senior Lecturer Radoslav Nikolov, PhD

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov. PhD, Chairman
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Ch. Assist. Prof. Asen Bozhikov, PhD
Sen. Lect. Ventsislav Dikov

EDITORIAL BOARD
Prof. Atanas Atanasov, PhD – Chair
Prof. Svetoslav Iliychovski, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Prof. Krasimir Shishmanov, PhD
Assoc. Prof. Taner Ismailov, PhD
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, PhD
Assoc. Prof. Galya Ivanova-Kuzmanova, PhD
Assoc. Prof. Irena Emilova, PhD
Assoc. Prof. Hristo Sirashki, PhD
Assoc. Prof. Elena Yordanova, PhD
Assoc. Prof. Lyubka Ilieva, PhD
Assoc. Prof. Valentin Milinov, PhD
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, PhD
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, PhD
Assoc. Prof. Ventsislav Vasilev, PhD
Assoc. Prof. Zornitsa Petkova, PhD

The published materials have been peer-reviewed using the double-blind review method. The authors are solely responsible for the content of the materials, the opinions expressed, the data used, the cited sources, and the linguistic formatting of the texts. The Bulgarian National Science Fund bears no responsibility for the content of the papers presented at the scientific forum, nor for the content of its promotional or other materials.

ISBN 978-954-23-2688-5 (print)
ISBN 978-954-23-2689-2 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ II
МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, ПЛАНИРАНЕ, МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА, БИЗНЕС ИНФОРМАТИКА

ИЗСЛЕДВАНЕ НА ГОТОВНОСТТА, НАГЛАСИТЕ И ПОТРЕБНОСТИТЕ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ ОТ СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ
Проф. д.н. Борислав Борисов, гл. ас. д-р Юлиян Господинов..... 9

THE PLACE AND ROLE OF UKRAINE IN ENSURING THE EU'S EXTERNAL ECONOMIC SECURITY
Prof. D.Sc. (Economics) Illya Khadzhynov..... 18

SHADOW DIGITAL ECONOMY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT
Prof. DSC Serghei Ohrimenco, Prof. DSC Dinara Orlova, Prof. PhD Tatiana Manasterska, Valeriu Cernei, Partner, IT Audit&Advisory..... 24

УПРАВЛЕНИЕТО НА ЗНАНИЕТО КАТО МЕХАНИЗЪМ ЗА ФОРМИРАНЕ НА ИНОВАЦИОННА СПОСОБНОСТ И ИНОВАЦИОННО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ПРЕДПРИЯТИЕТО (ТЕОРЕТИЧЕН ПРЕГЛЕД И КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА)
Проф. д-р Любчо Варамезов, докторант Стела Маринова..... 32

СТРАТЕГИЧЕСКАТА ДЪЛБОЧИНА (ВЪЗХОДЪТ) И НЕСТРАТЕГИЧЕСКАТА ПЛИТКОСТ (УПАДЪКЪТ) – КАЗУСЪТ НА СВИЩОВСКАТА АКАДЕМИЯ
Проф. д-р Никола Янков..... 40

LEAN MARKETING – СЪВРЕМЕНЕН ПОДХОД ЗА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА МАРКЕТИНГОВАТА СТРАТЕГИЯ
Доц. д-р Ваня Григорова..... 48

ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТЪРГОВСКА МАРКА В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Доц. д-р Ваня Григорова, Александра Иванова, студент..... 56

СЪВРЕМЕННИ ПОДХОДИ ЗА ПРОДУКТОВА ИНОВАЦИЯ В КОЗМЕТИЧНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Ваня Григорова, Марая Драганова, студент..... 64

ДЕТЕРМИНАНТИ НА ТЪРСЕНЕТО НА ЗАСТРАХОВКИ СРЕЩУ ТЪРГОВСКИ РИСК
Доц. д-р Ваня Григорова, докторант Николай Марков,..... 71

ВЛИЯНИЕ НА ДИГИТАЛНИЯ БЪРНАУТ ВЪРХУ ПОТРЕБИТЕЛСКОТО ПОВЕДЕНИЕ
Доц. д-р Ваня Григорова, Пламена Жекова, студент..... 79

INTERNATIONAL ECONOMIC INTEGRATION AND STRUCTURAL RESILIENCE
Assoc. Prof., PhD Giga Abuseridze, Assoc. Prof. PhD Anatoliy Asenov..... 87

ПАРТИСИПАТИВНО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ В ИНОВАЦИОННИТЕ МРЕЖИ
Доц. д-р Евелина Парашкевова, проф. д-р Маргарита Богданова, доц. д-р Александра Пенишевич, проф. д-р Бранислав Санчанин" 93

ОСОБЕНОСТИ НА СЪВРЕМЕННИЯ МЕЖДУНАРОДЕН БИЗНЕС
Доц. д-р Здравко Любенов 101

CONVERGENCE OR DIVERGENCE? DIGITAL TRANSFORMATION AND EMERGING INTERNATIONAL MARKETING TRENDS IN ROMANIA AND BULGARIA
Assoc. Prof. Cătălin Deatcu-Gavril PhD, assoc. Prof. Alexander Ganchev PhD, Ivaylo Marinov PhD, Vlad-Mihai Panait PhD, Ec. Elena Deatcu-Gavril 108

CYBERSECURITY AND OPERATIONAL RISK IN THE ERA OF DIGITAL TRANSFORMATION: CHALLENGES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT
Assoc. Prof. Habilitated Doctor Dorogaia Irina, Caminschi Olga, PhD student, Assistant Lecturer 122

MANAGING ORGANIZATIONAL STRUCTURE CHANGES IN AN UNSTABLE ENVIRONMENT
Assoc. Prof. Habilitated Doctor Dorogaia Irina, Coval Anastasia, Assistant Lecturer 129

ДИГИТАЛНОТО РАВЕНСТВО КАТО ФАКТОР В ПРОЦЕСА НА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Кремена Маринова-Костова 139

ИНОВАЦИОННИ МРЕЖИ И МЕЖДУФИРМЕНО СЪТРУДНИЧЕСТВО: ФАКТОРИ, ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ И РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Любомир Тодоров, проф. д-р Дариуш Новак 146

СОЦИАЛНОМРЕЖОВИ ПОДХОД ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА МЕЖДУУНИВЕРСИТЕТСКОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО В РАМКИТЕ НА ИНИЦИАТИВАТА „ЕВРОПЕЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ“: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ ПО ПОКАНИ ЗА КАНДИДАТСТВАНЕ
Доц. д-р Маруся Смокова, гл. ас. д-р Галин Стефанов 155

ЕФЕКТИВНИ КОМУНИКАЦИОННИ СТРАТЕГИИ КАТО ФАКТОР ЗА ОРГАНИЗАЦИОННА УСТОЙЧИВОСТ
Доц. д-р Милен Динков 166

ESG ПОЛИТИКИ И РЕШЕНИЯ В СТРОИТЕЛНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Михаил Чиприянов 172

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА АГЕНТИТЕ С ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ ВЪРХУ СВЕТОВНАТА МРЕЖА
Доц. д-р Наталия Маринова 176

ASSESSING FACTORS AFFECTING AN ORGANIZATION’S INFORMATION SECURITY
Assoc. Prof. Olga Pugacheva, PhD 184

СТРАТЕГИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ПАЗАРА НА ЧУЖДОЕЗИКОВИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ УСЛУГИ
Доц. д-р Пенка Горанова..... 192

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И РИСКОВЕ ПРИ ВНЕДРЯВАНЕТО НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И АНАЛИЗ НА ГОЛЕМИ ДАННИ ЗА УСТОЙЧИВИ ВЕРИГИ ЗА ДОСТАВКИ
Доц. д-р Петя Емилова, доц. д-р Веселин Попов 198

MANAGING RESEARCH–EDUCATION SYNERGIES FOR ENGINEERING AND SCIENCE CAREER DEVELOPMENT IN THE UNIVERSITY ENVIRONMENT: THE CASE OF VALAHIA UNIVERSITY OF TÂRGOVIȘTE
Assoc. Prof. Dr. Eng., Sălișteanu I.C., Professor, Dr. Eng., Dunea D.E.C. , Professor, Dr. Eng., Coandă H.G. , Assoc. Prof., Dr. Eng., Udroiu I.N. , Professor, Dr. Croitoru G., Senior Research Scientist, Dr. Eng., Nicolescu C.M., Assoc. Prof., Dr. Bumbac M., Assoc. Prof., Dr. Eng., Alexandrescu D.C., University Lecturer Dr., Hossu A.M., Assoc. Prof., Dr. Eng., Angelescu N., Assoc. Prof., Dr. Eng., Popa I.F., University Lecturer Dr., Catangiu A. 207

УПРАВЛЕНКСИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КОНТИНУУМА „ПРОДУКТ – УСЛУГА“: ОПЕРАЦИОННА СИСТЕМА И ТРАНСФОРМАЦИОННИ ПРОЦЕСИ
Доц. д-р Силвия Благоева, доц. д-р Ирена Емилова 217

АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА КАЧЕСТВОТО В ОРГАНИЗАЦИИТЕ ОТ ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Христо Сирашки..... 224

НАУЧНАТА ПОЛИТИКА НА СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И ВЛИЯНИЕТО НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА
доц. д-р Цветан Дилков..... 230

ВЗЕМАНЕ НА РЕШЕНИЯ ЗА ПОКУПКА В СРЕДА НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ
Гл. ас. д-р Атанаска Решеткова..... 238

ОСОБЕНОСТИ В АНТИКРИЗИСНОТО УПРАВЛЕНИЕ
Гл. ас. д-р Валентин Панайотов 246

КОНВЕРГЕНЦИЯ НА ДОХОДИТЕ В РАМКИТЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ: ДЕКОМПОЗИРАНЕ НА НАЦИОНАЛНО И РЕГИОНАЛНО НИВО
Гл. ас. д-р Галин Стефанов..... 253

АДМИНИСТРАТИВНИ РЕШЕНИЯ ЗА УСТОЙЧИВИ СОЦИАЛНИ ИНВЕСТИЦИ
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева..... 262

ВАЛУТНА ЕКСПОЗИЦИЯ И ПОДХОДИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА: ИЗСЛЕДВАНЕ НА НАУЧНАТА ЛИТЕРАТУРА
Гл. ас. д-р Димитър Костов 268

СТРАТЕГИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА СВИВАЩИТЕ СЕ ГРАДОВЕ
Гл. ас. д-р Елица Лазарова, Chrysostomos Roditis..... 281

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЯТ РИСК КАТО ФАКТОР ПРИ ИЗБОРА НА ЛОКАЦИЯ ЗА ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ
Гл. ас. д-р Иван Ангелов 288

ПЕРИФЕРНИ ИЗЧИСЛЕНИЯ И ИНТЕРНЕТ НА НЕЩАТА: БЪДЕЩЕТО НА СВЪРЗАНИТЕ УСТРОЙСТВА
Гл. ас. д-р Искрен Таиров 296

ЕВРИСТИЧНИ СТРАТЕГИИ ЗА РЕДУКЦИЯ НА СЛОЖНОСТТА В ИКОНОМИЧЕСКОТО ПЛАНИРАНЕ ПРИ ОГРАНИЧЕНА ИНФОРМАЦИЯ
Гл. ас. д-р Надежда Веселинова 302

КАЧЕСТВО НА ТРУДОВИЯ ЖИВОТ: ОРГАНИЗАЦИОННО-ПОВЕДЕНЧЕСКИ АСПЕКТИ
Гл. ас. д-р Надежда Стефанова 310

АНАЛИЗ НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА ОНЛАЙН МАРКЕТИНГА И KPI ПОКАЗАТЕЛИ
Гл. ас. д-р Пламен Петров 317

ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА: ФАКТОРИ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ ОТ СТУДЕНТИ ПО МАРКЕТИНГ
Гл. ас. д-р Светла Атанасова 325

ДОБРИ ПРАКТИКИ ПО ПРЕДОСТАВЯНЕ НА ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ ОТ ДЪРЖАВНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ
Гл. ас. д-р Юлиян Господинов 334

RETHINKING PLACE BRANDING: STRATEGIC FRAMEWORKS AND EXECUTION TOOLS
Senior Lecturer, PhD, Aliya Turganovna Baigarina, PhD student Anar Aliyeva, Head Assist.Prof., PhD Stanislava Stoyanova-Asenova, Assoc.prof. PhD Anatoliy Asenov ... 345

ЕЗИКОВА БЛИЗОСТ И ИНСТИТУЦИОНАЛНА ИНТЕГРАЦИЯ В МЕЖДУНАРОДНАТА ТЪРГОВИЯ: КОНЦЕПТУАЛЕН ПОДХОД
Ст. преп. д-р Маргарита Михайлова, доц. д-р Драгомир Илиев 350

ОТ КОНЦЕПЦИЯТА ДО ВЪЗДЕЙСТВИЕТО: ДИЗАЙН И ИЗПЪЛНЕНИЕ НА УСПЕШНИ ПРОЕКТИ ПО ПРОГРАМА „ИНТЕРРЕГ РУМЪНИЯ–БЪЛГАРИЯ“
Лектор, д-р Михаела Тинка Удриштиойу; професор, д-р Нику Джордже Биздоака 356

СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ ПРИ ПЛАНИРАНЕ НА ЕКОЛОГИЧНИ ПРОЕКТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИ
Ас. д-р Димчо Шопов 362

MANAGERIAL STRATEGIES FOR MOTIVATING THE EMPLOYEES FROM ROMANIAN PUBLIC INSTITUTIONS
Assistant Professor, Ph.D, Miruna Angela Mutu, Senior Lecturer, Ph.D, Andreea Anamaria Panagoret, Senior Lecturer, Ph.D, Dragos Mihai Panagoret, Lecturer, Ph.D, Sorina Cernat 371

MAPPING AND MITIGATING CHILDREN'S DIGITAL FOOTPRINTS IN EGYPT
Assistant Professor Nehal Lotfy H. Khalil, PhD..... 384

ЕКСПЕРТНОТО ИНТЕРВЮ В ИЗСЛЕДВАНИЯТА ПО ДИГИТАЛЕН МАРКЕТИНГ: МЕТОДОЛОГИЧНИ НАСОКИ
Ас. д-р Спасимир Цветанов..... 392

МАРКЕТИНГ, ВОДЕН ОТ НОСТАЛГИЯТА В ЕРАТА НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ – ВЪЗМОЖНОСТИ, ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ТЕНДЕНЦИИ
Ас. д-р Стелиана Василева 400

AI В ПОМОЩ НА СЕЛЕКЦИОНЕРИТЕ В ЖИВОТНОВЪДСТВОТО: ПРОТОТИП НА ИНТЕЛИГЕНТНА СИСТЕМА ЗА АНАЛИЗ НА РОДОСЛОВИЯ И ПОДПОМАГАНЕ НА РАЗВЪДНАТА ДЕЙНОСТ
Д-р инж. Пенка Чернаева, д-р инж. Петър Чернаев..... 411

АНАЛИЗ НА ПОТЕНЦИАЛА НА ИНОВАЦИОННИТЕ ПРОЕКТИ ЗА НАМАЛЯВАНЕ НА БЕДНОСТТА В СЕВЕРОЗАПАДНИЯ РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ БЪЛГАРИЯ
Д-р Таня Минкова Николова..... 418

УЧАСТИЕТО В ИНИЦИАТИВАТА ЗА НАСОЧЕНА ТЪРГОВИЯ И ВИЗОВАТА ОТВОРЕНОСТ В АФРИКА
Докторант Анита Йорданова 424

СТРАТЕГИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ НА РАБОТНАТА СИЛА В ЗДРАВНАТА СИСТЕМА НА ГЪРЦИЯ В КОНТЕКСТА НА ПРОФЕСИОНАЛНИТЕ ДИСБАЛАНСИ И РЕГИОНАЛНИТЕ НЕРАВЕНСТВА
Докторант Анна Коллару 432

СТРАТЕГИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА КРИЗИ В АДМИНИСТРИРАНЕТО НА ОБЩЕСТВЕНОТО ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ
Докторант Анна Коллару, докторант Алексиос Антониос Колларос..... 439

МОДЕЛИ НА ПУБЛИЧНО-ЧАСТНО ПАРТНЬОРСТВО ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА ОБЩИНСКАТА ТРАНСПОРТНА ИНФРАСТРУКТУРА
Докторант Атанаска Василева 447

ИНТЕГРИРАН ПОДХОД ЗА ПОВИШАВАНЕ НА ЕФЕКТИВНОСТТА НА АДМИНИСТРАТИВНИТЕ ПРОЦЕСИ В ГЛОБАЛНИТЕ АУТСОРСИНГ СТРУКТУРИ
Докторант Веселин Василев Михайлов..... 451

СВЪРЗВАЩИТЕ СТРУКТУРИ В СИСТЕМАТА НА УПРАВЛЕНИЕ – МЯСТО И РОЛЯ
Докторант Галина Гатева-Христова..... 462

МЕЖДУНАРОДНА ТЪРГОВИЯ И ИКОНОМИЧЕСКИ БАРИЕРИ
Докторант Георги Спасов Витков 467

ДЕТЕРМИНАНТИ НА КЛИЕНТСКАТА УДОВЛЕТВОРЕНОСТ В ЗАСТРАХОВАНЕТО – ПОВЕДЕНЧЕСКИ И ДИГИТАЛНИ АСПЕКТИ
Докторант Десислава Кайрякова..... 474

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ ИНТЕГРАЦИЯТА НА НЕСТРУКТУРИРАНИ И ПОЛУСТРУКТУРИРАНИ ДАННИ ВЪВ ФИНАНСОВО-СЧЕТОВОДНИТЕ СИСТЕМИ
Докторант Диян Николаев 482

WHO: TRANSFORMING ORGANIZATIONS THROUGH ESG CULTURE
PhD student Elton Rodrigo Titon 488

ВРЪЗКА МЕЖДУ ИНТЕГРИРАНОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ОТПАДЪЦИТЕ И КРЪГОВИТЕ БИЗНЕС МОДЕЛИ
докторант Емил Найденов 496

ПРОГРАМНОТО БЮДЖЕТИРАНЕ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА РЕАЛИЗАЦИЯ НА ОБЩИНСКИЯ ПЛАН ЗА РАЗВИТИЕ: МОДЕЛ ЗА ФИНАНСОВА УСТОЙЧИВОСТ
Докторант Емилия Върбанова 504

ТРАНСФОРМАЦИЯ НА БИЗНЕС МОДЕЛИТЕ В СЕКТОРА НА ВЪЗОБНОВЯЕМАТА ЕНЕРГИЯ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В УСЛОВИЯТА НА ЗЕЛЕНИЯ ПРЕХОД
Докторант Жени Антонова 508

ИЗБОР МЕЖДУ ЛОКАЛЕН И ОБЛАЧНО БАЗИРАН ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В СЪВРЕМЕННИТЕ БИЗНЕС ИНФОРМАЦИОННИ СИСТЕМИ
Докторант Зорница Иванова 516

ОТ ТЕОРИЯ КЪМ ПРАКТИКА: ИНТЕГРИРАНЕ НА УСТОЙЧИВОСТТА В УПРАВЛЕНИЕТО НА ПРОЕКТИ КАТО ФАКТОР ЗА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Докторант Ивелина Станева 523

ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ ЗА ОПТИМИЗАЦИЯ НА АДМИНИСТРАТИВНИТЕ ПРОЦЕСИ В ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО
докторант Йоан Парашкевов Денев 528

ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВНЕДРЯВАНЕТО НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ В МАЛКИ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Йоанна Иванова Бакалова 536

ИНФОРМАЦИОННА СИГУРНОСТ В СЪВРЕМЕННИТЕ ОБУЧИТЕЛНИ ПЛАТФОРМИ
Докторант Лора Първанова 551

ДЕФИНИРАНЕ НА БЛОКЧЕЙН: ХАРАКТЕРИСТИКИ И КЛЮЧОВИ КОМПОНЕНТИ
Докторант Любен Кирев 551

ФАКТОРИ ЗА ВНЕДРЯВАНЕ НА ИНОВАЦИИ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР
Докторант Мария Савова 557

УПРАВЛЕНИЕ НА НЕФИНАНСОВИЯ РИСК ЧРЕЗ КСО В БЪЛГАРИЯ
Докторант Мария Цветанова 565

СРАВНИТЕЛНА ХАРАКТЕРИСТИКА НА МЕХАНИЗМИТЕ ЗА ВНЕДРЯВАНЕ НА КОМПЕТЕНТНОСТИ ПО ИКОНОМИКА
Докторант Милена Димитрова..... 569

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ДИГИТАЛНИ ПЛАТФОРМИ НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР ЧРЕЗ ИНДЕКС НА ПАЗАРНАТА ПРИВЛЕКАТЕЛНОСТ (MAS): NETFLIX, TRENDYOL И TEMU
Докторант Невин Ангелова..... 573

СТЕЙБЪЛКОЙНИТЕ В ТРАНСГРАНИЧНИТЕ РАЗПЛАЩАНИЯ: ПАЗАРНА КОНЦЕНТРАЦИЯ И РЕГУЛАТОРНИ ЕФЕКТИ ОТ MICA
Докторант Пенко Ангелов Бяливанов..... 580

ДЕТЕРМИНАНТИ НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В МЕЖДУНАРОДНИ КОМПАНИИ ЗА БИЗНЕС УСЛУГИ
Докторант Петьо Божинов..... 588

КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА НА ВНЕДРЯВАНЕТО НА ЗЕЛЕНИ ТЕХНОЛОГИИ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР
Докторант Радослав Асенов..... 596

УПРАВЛЕНСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР В УСЛОВИЯТА НА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ И ОТВОРЕНИ ИНОВАЦИИ
Докторант Сание Иса..... 604

TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP AND AFFECTIVE ORGANIZATIONAL COMMITMENT: A FOCUSED NARRATIVE REVIEW
PhD student Slagjana Cvetkovska Mousa..... 611

ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ПРОПАСТТА В ЕКОЛОГИЧНИЯ ИНТЕГРИТЕТ: СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА РЕГУЛАТОРНАТА СТРОГОСТ НА СИСТЕМАТА ЗА ТЪРГОВИЯ С ЕМИСИИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ И ДОБРОВОЛНИТЕ ВЪГЛЕРОДНИ ПАЗАРИ
Докторант Стефани Георгиева, Докторант, Антони Георгиев..... 618

ВНЕДРЯВАНЕ НА ГЕНЕРАТИВЕН ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И ИНТЕЛИГЕНТНИ АГЕНТИ В БИЗНЕС АНАЛИЗА: ТЕХНИЧЕСКИ ИЛИ ОРГАНИЗАЦИОНЕН ПРОБЛЕМ
Докторант Таньо Георгиев Георгиев..... 626

РЕШЕНИЯ ЗА ИНТЕЛИГЕНТНА МОБИЛНОСТ В СМАРТ ГРАДОВЕТЕ В БЪЛГАРИЯ
Докторант инж. Тихомир Панов..... 634

ГЕОГРАФСКА ЕКСПАНЗИЯ ЧРЕЗ МРЕЖОВИ СТРАТЕГИИ В СЕЛСКОСТОПАНСКАТА ТЪРГОВИЯ
Докторант Тотю Иванов..... 639

ПРИЛАГАНЕ НА АРХИТЕКТУРИ, УПРАВЛЯВАНИ ОТ СЪБИТИЯ, И МИКРОСЪРВИСИ ЗА ИНТЕЛИГЕНТНА АВТОМАТИЗАЦИЯ В ИНДУСТРИЯ 5.0
Докторант Яница Димитрова..... 643

ГЕНЕРАТИВНИЯТ ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ КАТО КАТАЛИЗАТОР НА ПЛАТФОРМЕНАТА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ
Докторант Юксела Шефкетева Брахимбашева..... 648

УЧИЛИЩЕТО КАТО СПЕЦИФИЧНА СРЕДА ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТНАТА ДЕЙНОСТ
Магистър Лора Николова 656

PSYCHOLOGICAL METHODS FOR MARKETING INFLUENCE ON CONSUMER BEHAVIOR
Anna Grigorova, student 663

DIGITAL TRANSFORMATION AND CUSTOMER RELATIONSHIP MANAGEMENT IN SMES: A COMPARATIVE STUDY OF ROMANIA AND BULGARIA
Student Elena Deatcu – Gavril, Student Adriana – Daniela Urucu, Student Diana – Marina Vasile, Student Angelo – Patrick – Cosmin Baicu..... 670

СЪВРЕМЕННОТО ПРЕДПРИЯТИЕ В УСЛОВИЯ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И ДИГИТАЛИЗАЦИЯ
Студент Милена Христова 679

УЧАСТИЕТО В ИНИЦИАТИВАТА ЗА НАСОЧЕНА ТЪРГОВИЯ И ВИЗОВАТА ОТВОРЕНОСТ В АФРИКА

Докторант Анита Йорданова[1]

Резюме: *Изследването оценява връзката между участието в първата фаза на Инициативата за насочена търговия (GTI) и визовата отвореност в 54 африкански държави през 2016-2025 г. GTI държавите са по-отворени още преди инициативата, но панелният модел не установява статистически значимо по-силно подобрение след 2022 г.*

Ключови думи: *AfCFTA; GTI; визова отвореност; регионална интеграция; панелни данни.*

JEL: F15; F22; F53; O55

GUIDED TRADE INITIATIVE PARTICIPATION AND VISA OPENNESS IN AFRICA

Doctoral student Anita Yordanova

Abstract: *The study examines the association between first-phase Guided Trade Initiative (GTI) participation and visa openness in 54 African countries during 2016-2025. GTI countries were more open before the initiative, while the panel model finds no statistically significant greater improvement after 2022.*

Key words: *AfCFTA; GTI; visa openness; regional integration; panel data.*

JEL: F15; F22; F53; O55

1. Въведение

Африканската континентална зона за свободна търговия (AfCFTA) има за цел създаването на единен пазар за стоки и услуги, като свободното трансгранично придвижване на хора е част от по-широкия обхват на интеграцията. Търговската либерализация и свободното движение на хора обаче са предмет на отделни правни инструменти, поради което напредъкът в търговската интеграция не води непременно до промени във визовите режими (African Union, 2018; Hirsch, 2021).

[1] Е-поща: ayordanova27@gmail.com
Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - Свищов

Инициативата за насочена търговия (Guided Trade Initiative, GTI) започва през октомври 2022 г. като практическа рамка за търговия по преференциите на AfCFTA. В първата фаза участват Камерун, Египет, Гана, Кения, Мавриций, Руанда, Танзания и Тунис. Тези държави са избрани за настоящия анализ, тъй като формират първоначалния обхват на инициативата и имат общ, ясно определен начален момент на участие, което позволява съпоставимо проследяване на визовата им отвореност преди и след нейното начало. GTI не съдържа пряко задължение за визова либерализация, но участващите държави са сред страните, удостоверени като изпълнили минималните изисквания за започване на търговия по преференциите на AfCFTA (Bama, 2023).

Изследователският въпрос е дали участието в първата фаза на GTI е свързано с по-висока визова отвореност и с по-благоприятна промяна след началото на инициативата спрямо държавите извън GTI. Проверяват се две хипотези: *GTI държавите имат по-високо средно равнище на визова отвореност (**H1**)*, *а след 2022 г. те подобряват визовата си отвореност в по-голяма степен (**H2**)*.

Приносът на изследването е в съпоставянето на два различни аспекта на интеграцията: оперативното участие в търговска инициатива и формалната отвореност за движение на граждани от други африкански държави. Първата хипотеза е проверка за групова разлика в наблюдаваните равнища, докато втората се отнася до относителната динамика след началото на GTI.

2. Теоретична рамка

Визовите изисквания създават финансови, времеви и административни разходи за международните пътувания и свързаните с тях икономически контакти. Емпиричните изследвания свързват по-рестриктивните режими с по-ниски търговски и инвестиционни потоци, а разпоредбите за мобилност в търговските споразумения могат да подпомогнат международното движение на стоки (Levelu, Mayda & Orefice, 2025; Neumayer, 2011).

Въпреки икономическата взаимовръзка, визовата политика остава област на национален контрол. Регионалните рамки за движение на хора се развиват неравномерно между държавите в зависимост от политическата воля, съображенията за сигурност и административния капацитет. Ограничената ратификация на Протокола за свободно движение на хора на Африканския съюз показва, че търговската интеграция и премахването на ограниченията пред трансграничното придвижване са взаимно свързани, но се развиват като самостоятелни процеси (Gülzau, Mau & Zaun, 2016; Magliveras & Naldi, 2022).

Теоретично връзката между търговската интеграция и визовата отвореност може да действа по няколко механизма. Намаляването на търговските бариери повишава необходимостта от делови пътувания, управление на регионални вериги на стойността и движение на доставчици на услуги. В

същото време визовите разпоредби в търговските споразумения се различават по обхват и не винаги предоставят общо право на достъп. Поради това икономическата взаимозависимост може да засили необходимостта от облекчаване на визовите изисквания, но конкретният резултат зависи от съдържанието и прилагането на съответните национални политики (Levelu et al., 2025; Neumayer, 2011).

Държавите, които се включват по-рано в практически инициативи за регионална интеграция, могат да разполагат с по-висок административен капацитет, по-силна политическа ангажираност или по-благоприятен визов режим още преди участието си (Bama, 2023; Gülzau et al., 2016). Въпреки това, по-високият индекс на визова отвореност не може непременно да се разглежда като резултат от инициативата. Поради тази причина, разграничаването на изходните равнища от последващата промяна е от основно значение за емпиричния анализ.

3. Данни и методология

Използвани са годишните стойности на Африканския индекс за визова отвореност (AVOI) за 2016-2025 г. Формиран е балансиран панел от 54 държави и 540 наблюдения държава-година. Западна Сахара е изключена поради липса на данни. Индексът измерва формалния режим за достъп на граждани на други африкански държави, а не действителния брой пътници (African Development Bank & African Union Commission, 2025).

Поради старта през октомври 2022 г., основният период след инициативата е 2023-2025 г., 2022 г. се третира като преходна и референтна година. Описателното сравнение използва 2016-2021 г. като период „преди“ и 2023-2025 г. като период „след“.

AVOI обобщава визовите изисквания, приложими към гражданите на останалите африкански държави, като разграничава три режима: безвизово влизане, виза при пристигане и виза, изисквана преди пътуването. По-високата стойност означава по-отворен формален режим. Индексът позволява да се проследяват условията за влизане на граждани в държавите, но не измерва разрешената продължителност на престоя, разходите и времето за кандидатстване или действително осъществените пътувания.

Основната спецификация е двупосочен модел с фиксирани ефекти по държави и години:

$$VisaScore_{\{it\}} = \alpha_i + \lambda_t + \beta(GTI_i \times Post_t) + \varepsilon_{\{it\}} \quad (1)$$

$VisaScore_{\{it\}}$ обозначава индекса на визова отвореност на държава i през година t. Фиксираните ефекти по държави α_i отчитат устойчивите във времето различия между държавите, които са постоянни във времето, включително географското положение и устойчивите институционални характеристики, а годишните фиксирани ефекти λ_t - общите промени през съответната година. GTI_i приема стойност 1 за държавите от първата фаза на инициативата, а $Post_t$ - стойност 1 за периода 2023-2025 г. Коефициентът β

измерва условната разлика в промяната между GTI и групата извън GTI. Устойчивостта на основния резултат е проверена чрез три алтернативни спецификации: изключване на 2025 г., включване на 2022 г. в периода след началото на GTI и повторно оценяване на модела без Кения. Допълнително е оценена спецификация с отделни взаимодействия между принадлежността към GTI и годините на наблюдение, която представя годишните относителни разлики спрямо референтната 2022 г.

Първата хипотеза (H1) се оценява описателно чрез сравнение на средните стойности на индекса между двете групи преди и след 2022 г., докато втората хипотеза (H2) се оценява чрез знака, размера, доверителния интервал и p-стойността на взаимодействието GTI × Post. Положителен и статистически значим коефициент би показал по-силно подобрение на визовата отвореност при държавите от GTI. Когато доверителният интервал включва нулата, обаче, не може да се установи статистически значима разлика между двете групи. По този начин описателната оценка на H1 се разграничава от статистическата проверка на H2.

4. Емпирични резултати

4.1 Описателно сравнение преди и след GTI

Държавите, участващи в Инициативата за насочена търговия, имат по-висока средна визова отвореност и в двата периода, което подкрепя H1 по отношение на равнищата, но не показва по-силно подобрение при GTI държавите, тъй като средният AVOI се увеличава от 0,54 на 0,55 при GTI групата, а при държавите извън GTI от 0,43 на 0,46 (Фиг. 1).

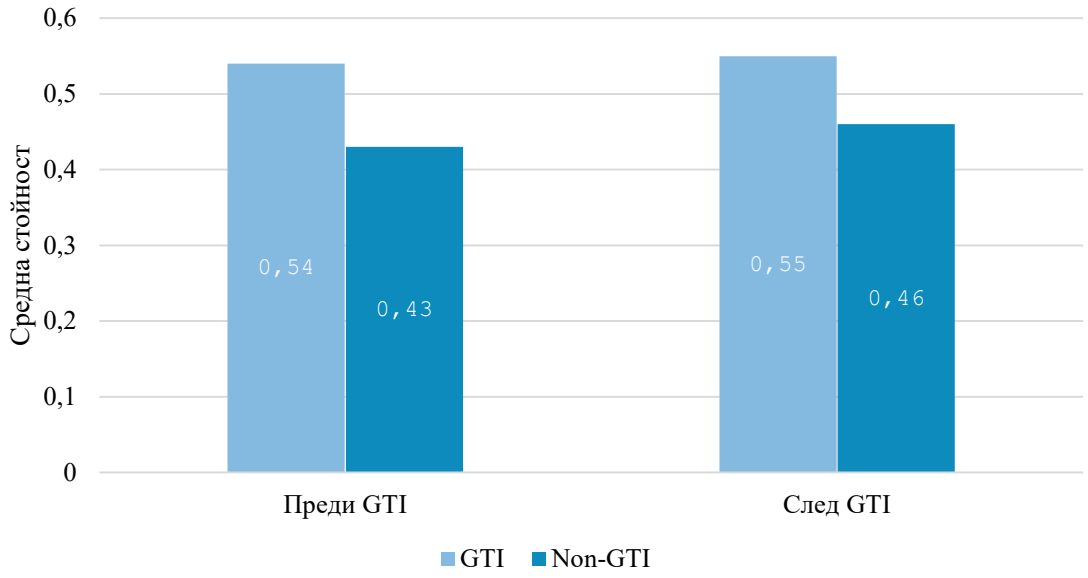

Фигура 1. Средна визова отвореност преди и след началото на GTI
Източник: изчисления на автора въз основа на Africa Visa Openness Index (2025).

4.2 Панелни оценки и проверки за устойчивост

Основният модел оценява коефициента за променливата GTI_Post от -0,0049 (Таблица 1). Резултатът не показва статистически значима разлика в промяната на визовата отвореност между GTI и non-GTI държавите през периода 2023-2025 г. (p = 0.9113).

Този извод се запазва и при трите алтернативни спецификации. При изключване на 2025 г. коефициентът е -0,0580 (p = 0,4274), а при включване на 2022 г. в периода след началото на инициативата е -0,0344 (p = 0,5609). След изключването на Кения коефициентът променя знака си и достига 0,0269, но също остава статистически незначим (p = 0,3944).

Следователно анализът не установява статистически значима разлика в последващата промяна на визовата отвореност между двете групи. Промяната на знака при изключването на Кения показва, че посоката на оценката е чувствителна към състава на малката група от GTI държави. Поради това резултатите не доказват отсъствие на връзка, а показват, че с наличните данни не могат надеждно да бъдат определени нейната посока и размер.

Таблица 1. Основна оценка и проверки за устойчивост

Спецификация	β	SE	p	95% CI	N
Основен модел: GTI_Post (2023-2025)	-0.0049	0.0440	0.9113	[-0.091; 0.081]	540
Без наблюденията за 2025 г.	-0.0580	0.0731	0.4274	[-0.201; 0.085]	486
Алтернативна периодизация: след GTI = 2022-2025	-0.0344	0.0591	0.5609	[-0.150; 0.081]	540
Без Кения	0.0269	0.0316	0.3944	[-0.035; 0.089]	530

Източник: изчисления на автора.

Резултатите от динамичната спецификация не противоречат на оценката от основния модел. Основният коефициент представя средната относителна промяна във визовата отвореност при GTI държавите спрямо държавите извън GTI за целия период 2023-2025 г., докато спецификацията с взаимодействия по години оценява тази разлика поотделно за всяка година спрямо референтната 2022г. (Фиг. 2). Положителните оценки след 2022г., включително по-високата стойност през 2025 г., не са статистически значими, тъй като доверителните им интервали включват нулата. Поради това динамичната спецификация не предоставя достатъчно доказателства за устойчива промяна след началото на GTI и е в съответствие с основния резултат за липса на статистически значима относителна разлика между двете групи.

Анализът по държави разкрива съществени различия в динамиката на визовата отвореност сред осемте участници в GTI (Фиг.3). Промяната между средните стойности за 2016-2021 и 2023-2025 г. е положителна за Руанда (+0.150), Гана (+0.091), Танзания (+0.060), Египет (+0.047), Тунис (+0.026), Камерун (+0.010) и Мавриций (+0.003), но отрицателна за Кения (-0.284). При изключването на Кения коефициентът променя знака си от -0,0049 на 0,0269 (Таб.1), което показва, че посоката на оценката е чувствителна към

индивидуалните национални траектории в малката група GTI държави. Това обаче не променя основния статистически извод, тъй като коефициентът остава статистически незначим (p = 0,3944).

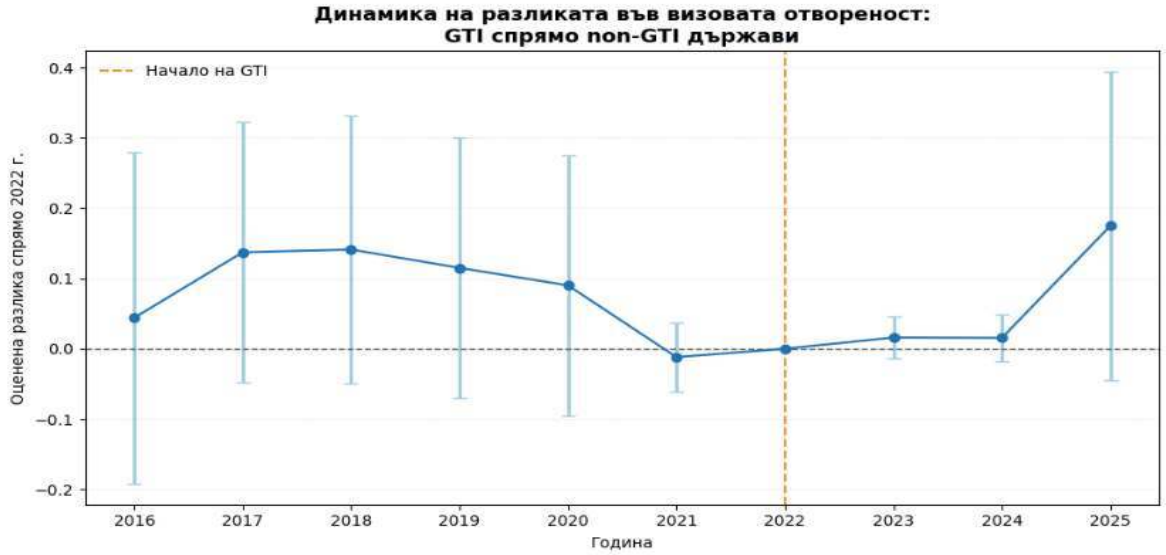

Фигура 2. Динамика на разликата във визовата отвореност: GTI спрямо държавите извън GTI

Източник: изчисления на автора; 2022 г. е референтна категория.

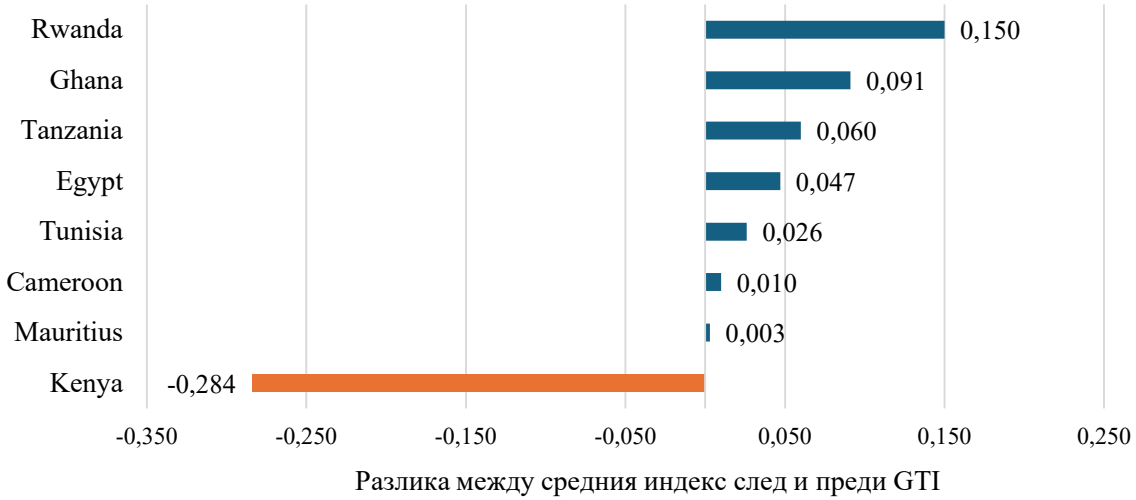

Фигура 3. Изменение на средната визова отвореност на GTI държавите преди и след инициативата

Източник: изчисления на автора

5. Дискусия

Анализът отделя разликите в изходните равнища на визова отвореност между GTI и държавите извън инициативата от последващата динамика на показателя. По-високите стойности при GTI групата може да са свързани с предварително съществуващи характеристики на участващите държави,

включително с по-висока институционална готовност за регионална интеграция. Настоящият дизайн на изследването обаче не позволява тази възможна зависимост да бъде разграничена от влиянието на други национални и регионални фактори.

Получените резултати не установяват статистически значима относителна промяна във визовата отвореност на GTI държавите през краткия период 2023-2025 г. Облекчаването на визовите изисквания налага изрична координация между прилагането на AfCFTA, националните политики и рамката на Африканския съюз за свободно движение на хора (African Union, 2018; Levelu et al., 2025; Magliveras & Naldi, 2022).

Резултатите по държави показват, че обобщената оценка прикрива съществени различия в националните траектории. Положителните промени в седем GTI държави съществуват едновременно със значителен спад в Кения, а изключването на тази държава променя знака, но не и статистическата значимост на основния коефициент. Това съответства на разбирането, че регионалните режими на мобилност се формират при различни политически, институционални и административни условия (Gülzau et al., 2016; Hirsch, 2021).

От гледна точка на публичните политики резултатите показват необходимост напредъкът в изпълнението на Инициативата за насочена търговия и промените във визовите режими да бъдат наблюдавани чрез отделни показатели. Инициативата е насочена към практическото прилагане на търговските преференции в рамките на AfCFTA, но участието в нея не предполага автоматична промяна на националните визови изисквания (Bama, 2023). Потясното обвързване на търговската интеграция с облекчаването на условията за трансгранично пътуване би изисквало конкретни ангажименти, институционална координация и проследими показатели за напредък. Правната рамка на AfCFTA и Протоколът на Африканския съюз за свободно движение на хора представляват взаимно свързани, но самостоятелни инструменти. Поради това напредъкът по двете направления следва да се оценява както поотделно, така и с оглед на взаимодействието между двата процеса.

Практическата значимост трябва да се разглежда отделно от статистическата. Дори сравнително малка промяна в агрегирания индекс може да отразява промени във визовия режим спрямо няколко държави и да има значение за конкретни категории пътуващи. Настоящите резултати обаче не позволяват да се определи дали такива промени са насочени към търговци, доставчици на услуги или към всички африкански граждани. Необходимо е индексът да бъде допълнен с информация за обхвата, прилагането и административната достъпност на националните мерки.

Основните ограничения са малкият брой участващи държави в GTI, краткият времеви период след 2022 и измерването на визовите правила, а не на действителните пътнически потоци. Бъдещи изследвания могат да разширят периода след 2022 г. и да разграничат конкретни компоненти на визовия

режим. Свързването на AVOI с двустранни данни за пътнически потоци, търговия и услуги би позволило да се изследва дали по-благоприятните визови изисквания се съпровождат от реално увеличение на трансграничната активност.

Заключение

Първата хипотеза получава описателна подкрепа, тъй като държавите от първата фаза на GTI се характеризират с по-висока средна визова отвореност и през двата сравнени периода. H2 обаче не получава емпирична подкрепа: основният модел, динамичната спецификация и проверките за устойчивост не установяват статистически значимо по-голямо подобрение при GTI държавите спрямо държавите извън GTI през 2023-2025 г. По този начин изследването показва, че първоначално по-високата визова отвореност на участниците не се преобразува в по-силна последваща динамика. Основният извод за публичните политики е, че облекчаването на визовите изисквания следва да бъде изрично координирано с търговската интеграция, а не да се разглежда като автоматичен резултат от участието в Инициативата за насочена търговия.

Използвана литература

African Development Bank, & African Union Commission. (2025). *Africa visa openness report 2025*. Africa Visa Openness Index. https://www.visaopenness.org/reports/

African Union. (2018). *Agreement establishing the African Continental Free Trade Area*. https://au.int/en/treaties/agreement-establishing-african-continental-free-trade-area

Bama, C. E. (2023). *What have we learned from the AfCFTA Guided Trade Initiative?* Trade Law Centre. https://www.tralac.org/publications/article/16035-what-have-we-learned-from-the-afcfta-guided-trade-initiative.html

Gülzau, F., Mau, S., & Zaun, N. (2016). Regional mobility spaces? Visa waiver policies and regional integration. *International Migration, 54*(6), 164–180. https://doi.org/10.1111/imig.12286

Hirsch, A. (2021). The African Union's Free Movement of Persons Protocol: Why has it faltered and how can its objectives be achieved? *South African Journal of International Affairs, 28*(4), 497–517. https://doi.org/10.1080/10220461.2021.2007788

Levelu, A., Mayda, A. M., & Orefice, G. (2025). Deep trade agreements and international migration: The role of visa provisions. *Journal of Economic Geography, 25*(1), 75–92. https://doi.org/10.1093/jeg/lbae014

Magliveras, K. D., & Naldi, G. J. (2022). The free movement of people in Africa as a human right and as an economic right: From the African Charter to the African Economic Community Protocol of 2018. *African Human Rights Law Journal, 22*(1), 1–23. https://doi.org/10.17159/1996-2096/2022/v22n1a1

Neumayer, E. (2011). On the detrimental impact of visa restrictions on bilateral trade and foreign direct investment. *Applied Geography, 31*(3), 901–907. https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2011.01.009